

Změny závazku II

Změny v osobě 2.

Změny v obsahu

Filip Melzer

Přistoupení k dluhu (§ 1892)

- Kumulace dlužníků (tzv. **kumulativní intercese**)
- Realizace:
  - smlouva **mezi věřitelem a třetí osobou (novým dlužníkem) – 1892 odst. 1**
    - souhlas původního dlužníka není nutný! (ale: není na škodu)
  - smlouva **mezi původním a přistupujícím dlužníkem + souhlas věřitele**
  - může mít podobu i **smlouvy původního a přistupujícího dlužníka ve prospěch třetího, tj. věřitele** (není-li souhlas věřitele, má možnost odmítnout, § 1768)
  - **X 1889: převzetí plnění** (vůle zde směřuje k „nahrazení“ dlužníka)
- Přistoupit lze pouze k dluhu existujícímu nebo k takovému, který vznikne teprve v budoucnu, lze-li jej dostatečně určit (peněžitý, nepeněžitý; splatný, nesplatný atd.)

- Účel: často jde o způsob zajištění pohledávky (posílení pozice věřitele přistoupením dalšího dlužníka)
  - Může vznikat pochybnost, zda se nejedná o ručení (záleží na vůli stran)
- Forma smlouvy – zásadně bezformálnost
  - je však třeba zohlednit účel zvláštní formy (u základního jednání, v obdobných případech)
  - srov. však právě formu u ručení (?)

Účinky přistoupení k dluhu

- Účinky přistoupení k dluhu
  - Solidární pluralita dlužníků – vznik ex lege
    - Pb.: velikost podílu ve vnitřním poměru
    - 29 ICdo 19/2013: „Přistoupením k závazku podle § 533 obč. zák. se nový věřitel stává dlužníkem vedle původního dlužníka. Vzniká nejen vztah mezi věřitelem a novým dlužníkem, ale rovněž vztah mezi oběma dlužníky. V rámci tohoto vztahu mají dlužníci mezi sebou (není-li dohodnuto něco jiného nebo neplyne-li něco jiného z právního předpisu nebo rozhodnutí soudu) stejný podíl na dluhu a splněním dluhu věřiteli nad rámec tohoto podílu vzniká splnivšímu dlužníku právo regresu vůči dlužníkům ostatním.“
      - srov. § 1875
  - Přistouпивší dlužník má vůči věřiteli stejné námitky jako dlužník dosavadní (neplatnost, promlčení, splnění apod.)

- Osud zajištění dluhu poskytnutého třetí osobou (§ 1892 odst. 2)
  - Ochrana před neplněním ze strany přistoupivšího dlužníka, leda by s tím poskytovatel zajištění dal souhlas

Převzetí majetku (§ 1893, 1894)

- Souhrnné převzetí aktiv (majetku) s účinky kumulativní intercese, která nastává ex lege
- Dříve: § 1409 OZO
- Účelem je chránit věřitele toho, kdo zcizuje majetek (nebo jeho poměrnou část)
  - Tedy jde o ochranu věřitele
  - Úprava nezávislá na institutu relativní neúčinnosti (nemusí zde být splněny předpoklady pro odporovatelnost – srov. § 589 an.); obě úpravy mohou být aplikovány vedle sebe
- Předpoklad
  - Převzetí **veškerého majetku** nebo jeho **poměrně určené části (podstatné)**
    - Splněno i při převodech samostatných majetkových kusů, je-li zde blízká časová souvislost
  - Jen v důsledku **převodu** majetku (na základě smlouvy)

- Následek převzetí majetku
  - Nabyvatel se stává **společně a nerozdílně se zcizitelem dlužníkem z dluhů, které s převzatým majetkem souvisí** a o nichž nabyvatel při uzavření smlouvy věděl nebo musel vědět
  - Nabyvatel však není povinen plnit více, než kolik činí hodnota nabytého majetku (odpovídá však celým svým majetkem)
    - Výjimka: je-li nabyvatelem osoba blízká, ledaže prokáže, že o určitém dluhu nevěděla ani vědět nemohla
- Výjimky z aplikovatelnosti pravidla (§ 1894)
  - Přeměna p. o. (srov. § 174 an., § 274 an., § 382 an.)
  - Zcizení závodu nebo jeho pobočky (srov. § 2175 an.)
  - Zcizení dědictví (§ 1720)

Postoupení smlouvy (§ 1895 an.)

- OZ 1964 tento institut výslovně neupravoval
- Inspirace v CoC
- Koncepce OZ: jde o převod (postoupení) všech práv a povinností ze smlouvy, tj. převod **celého právního postavení jedné strany obligace**
  - „smlouvou“ se zde míní nikoli právní skutečnosti, nýbrž obligace (jde tedy o postoupení, resp. převzetí obligace)
    - § 1723 odst. 2: přiměřená aplikace na mimosmluvní obligace
  - K tomu viz i např. § 2221 odst. 1 (zákonná cese pozice pronajímatele), dědění pozice smluvní strany apod.
  - Srov. ustanovení náhradníka, substituta (např. § 2434)
- Podmínky postoupení smlouvy
  - Umožňuje to povaha smlouvy (co to znamená?)
  - Souhlas druhé smluvní strany (viz dále)
  - Dosud nebylo splněno (viz i odst. 2 – k tomu viz dále)

Strany postupní smlouvy; forma

- Strany smlouvy o postoupení – např. existuje smluvní obligace mezi A a B; A chce postoupit svoji pozici strany obligace na C
  - **Stranami** postupní smlouvy jsou **A (postupitel) a C (postupník)**
  - **B** není stranou postupní smlouvy, pouze s postoupením vyjadřuje svůj souhlas (*ex ante* či *ex post*) – hovoří se o **tzv. postoupené straně**
    - *u postoupení pohledávky se někdy obdobně hovoří o „postoupeném dlužníkovi“*
  - samozřejmě může smlouva podobu třístranné smlouvy
- Forma smlouvy: zásadně bezformální, ledaže jsou zde důvody pro zvláštní formu (viz výše)

Částečné postoupení (§ 1896)

- Možné i částečné postoupení, popř. postoupení více postupníkům: nelze zkrátit práva postoupené strany
  - **Ochranné pravidlo pro postoupenou stranu** – hlavním ochranným prvkem postoupené strany je však **nutnost jejího souhlasu** s postoupením
  - **Částečné postoupení** – postupovaná část musí být oddělitelná (např. plnění v určitém **časovém rozmezí**; plnění **jednoho z více smluvních předmětů** – např. jednoho z více předmětů koupě apod.) – nesmí však jít o prosté postoupení pohledávky či převzetí dluhu
  - **Postoupení více postupníkům**
    - Postoupení více postupníkům nutno **odlišovat od přistoupení ke smlouvě** (původní smluvní strana zůstává, avšak k ní přistupuje další subjekt) – OZ výslovně neupravuje (analogická aplikace ustanovení o postoupení smlouvy)
- Smlouva ohledně trvajícího či opakujícího se plnění (§ 1895 odst. 2)

Souhlas postoupené strany (§ 1897)

- Souhlas druhé (postoupené) strany
  - Jednostranné adresované PJ (alespoň jedné ze stran postupní smlouvy)
  - Z hlediska času:
    - *ex ante* (účinnost dle odst. 1, druhá věta): pak je třeba notifikovat
    - *ex post*
  - Souhlas generální či specifický
  - Lhůta pro souhlas (buď poskytnutá či podpůrně – přiměřená)
- Notifikace postoupené strany postupitelem či postupníkem u *ex ante* souhlasu – odst. 1 druhá věta (jinak viz postoupení pohledávky) – disp.

- Zvláštní případ (technika) souhlasu (§ 1897 odst. 2)
  - Doložka, podle které je **písemná** smlouva uzavřena „na řad“ druhé smluvní strany (za účelem usnadnění převodu právního postavení smluvní strany – převádí se rubopisem)
  - Ujednání stran v tomto ohledu **nečiní z postupované písemné smlouvy dokonalý cenný papír (§ 518)**

Následky postoupení smlouvy (§ 1898, 1899)

- Následek: **změna strany smlouvy (obligace)**, tedy osvobození postupitele ohledně všech práv a povinností ze smlouvy a jejich nabytí postupníkem (v rozsahu postoupení)
- **§ 1899 – modifikace následků postoupení**
  - Postoupená strana může **prohlásit postupiteli, že jeho osvobození odmítá**; tehdy může po něm požadovat, aby plnil, nesplnil-li postupník převzaté povinnosti – vzniká zde **ručení postupitele za dluhy, od kterých se již postupní smlouvou osvobodil**
    - někdy se hovoří o neúplné substituci
    - odmítnutí brání hospodářským důsledkům § 1898, nikoli právním (?)
    - Lhůty k prohlášení (odst. 2)
- Zachování námitek postoupené strany vůči postupníkovi (§ 1900); jiné námitky, které měla vůči postupiteli (např. námitku započtení pohledávek), může použít tehdy, pokud si to vyhradila ve smlouvě nebo v souhlasu s postoupením smlouvy

II. Změny v obsahu

Právní důvody změny v obsahu

- Právní jednání – smlouva (viz dále)
- Soudní rozhodnutí (např. § 1766, 2051, 2620 odst. 2)
- Zákon (např. § 1914 odst. 2)

- Pozn.: Změna v obsahu závazku není podmíněna tím, zda měněný závazek vznikl ze smlouvy, z deliktu nebo z jiné právní skutečnosti

Typy smluvních změn v obsahu

- Základní pravidlo (§ 1901): stranám je na vůli ujednat si změnu svých práv a povinností
  - Plyne již z principu smluvní autonomie; srov. též § 1759, 1790
- OZ výslovně upravuje **dva typy** smluvních změn v obsahu závazku, jejich systematické **zařazení je však problematické** (jejich podstata je jiná)
  - Novace (§ 1902)
  - Narovnání (§ 1903)

Srovnání zákonné systematiky a věcné správnosti

Systematika OZ

- změna v obsahu závazků
  - základní pravidlo (§ 1901)
  - novace (§ 1902)
  - narovnání (§ 1903 an.)

Věcně správná struktura

- změna v obsahu závazku
  - (prostá) změna v obsahu (§ 1901)
- tzv. kumulativní novace (§ 1902 v. 2)
- nahrazení závazku (zánik + vznik nového)
  - privativní novace (§ 1902 v. 1)
  - narovnání (§ 1903 an.)

Novace obecně

- Terminologie – OZ používá pouze pojem „novace“(obnova) (§ 1902)
- 2 typy novace
  - „**Privativní**“ (zřejmě § 1902 věta první) – zrušení dosavadního závazku za současného založení závazku nového – nejde tedy o změnu závazku, nýbrž o jeho **zrušení!** (formulace pravidla je však problematická)
  - „**Kumulativní**“: **ale ten se chápe ve dvou významech!**
    - kumulace **závazků**, které směřují ke stejnému hospodářskému výsledku – vedle původního závazku přistupuje nový (ze samostatného právního důvodu), přičemž zánikem jednoho dochází k zániku druhého (závazek z kupní smlouvy X závazek ze zajišťovací směnky) - (zřejmě § 1902 věta druhá)
    - kumulace **právních důvodů** v rámci jednoho závazku (nevýstižné, ale dnes převažující terminologie) – vůle stran nesměruje ke zrušení stávajícího a založení nového závazku, nýbrž spočívá v pouhém doplnění stávajícího závazku o některá vedlejší práva či povinnosti, resp. ve změně dosavadních práv a povinností – tedy **prostá změna obsahu** obligace (§ 1901)

NS 25 Cdo 1677/2019

„9. Ustanovení § 1901 a 1902 o. z. jsou obecnými ustanoveními o závazcích a uplatní se i v právních vztazích deliktního práva, neboť speciální ustanovení občanského zákoníku daný vztah upravující (§ 2894 a násl. o. z.) neobsahují zvláštní úpravu ani jejich použití nevyklučují (srov. též § 1723 věta druhá o. z.). Dosavadní judikatura je přiměřeně použitelná k výkladu toho, jaké právní účinky má změna v obsahu závazku dohodou stran. Lze tak i nadále vycházet z konstantní rozhodovací praxe, že u tzv. kumulativní novace (změny v obsahu dosavadního závazku dohodou stran) jde - na rozdíl od tzv. privativní novace, při níž dosavadní závazek zaniká a je nahrazen novým - o změnu obsahu závazku za trvání existujícího právního vztahu, spočívající v zániku určitých dosavadních vzájemných práv a povinností a v jejich nahrazení nově sjednanými, případně ve vzniku dalších práv a povinností vedle již existujících. Dosavadní závazkový vztah tedy nezaniká; právním důvodem změněného závazku je jak původní právní skutečnost, která způsobila jeho vznik, tak i dohoda stran o změně jeho obsahu. Změna obsahu závazku se zpravidla týká místa či způsobu plnění, splatnosti apod.

Nové ujednání stran o jiném předmětu plnění, resp. dohoda o předání jiného předmětu jako prostředku ke splnění závazku znamená sice zánik povinnosti dlužníka splnit dluh tak, jak bylo původně ujednáno, nikoli však zánik jeho povinnosti plnit; mění se jen jednotlivá práva a povinnosti v existujícím právním vztahu. Je tak třeba rozlišovat závazek ke konkrétnímu plnění (jednotlivé povinnosti) a celý závazkový právní vztah (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2009, sp. zn. 23 Cdo 4035/2007). Došlo-li přitom k dohodě stran o jiném předmětu plnění a dohodě o předání jiného předmětu jako prostředku ke splnění závazku, pak platí, že věřitel nemůže vymáhat původně sjednaný předmět plnění a dlužník je povinen plnit podle změněného závazku, jestliže si strany dohodnou, že dluh bude splněn poskytnutím jiného předmětu plnění, než k jakému byl dlužník zavázán. Splněním nově sjednaného předmětu plnění poté dochází k zániku závazku (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 799/2003).“

- jak tomu lze rozumět?
  - aplikuje se § 1902 v. 2 i na prostou změnu obsahu závazku? Např. zaniká povinnost dodat auto v červeném laku a vzniká povinnost dodat v modrém?
    - avšak srov. pojem závazku v OZ

Změna obsahu závazku (§ 1901)

- V části naší současné dogmatiky pro tyto případy používán pojem kumulativní novace (viz výše) – např. Dvořák in komentář C. H. Beck
  - Dohoda o změně obsahu závazku, resp. doplnění obsahu závazku – možné změny „vedlejších aspektů“ pohledávky (např. **rozsah** plnění, **okamžik dospělosti** (splatnosti), **rozdělení jednorázového plnění do splátek**, **změna místa** plnění, ujednání **vedlejších plnění**)
- Nejde o novaci!
  - § 1379 OZO
- Spory i v zahraničí (změna stávajícího obsahu pohledávky X přistoupení nové dílčí povinnosti či práva – např. ujednání o smluvní pokutě)

Privativní novace (§ 1902 v. 1) – nahrazení závazku

- Strany novační smlouvy musí projevit **vůli dosavadní závazek zrušit a nahradit jej novým** (*animus novandi*) (nikoli tedy „změnit“, jak říká OZ)
  - Srov. též § 1376 OZO
  - Srov. též § 1219 OZ 1937
- Změna **právního důvodu** plnění (např. původně se má plnit určitá peněžní částka jako dar, nyní jako zápůjčka) – nejde tedy o změnu „v obsahu“
- Změna **hlavního předmětu** závazku (např. původně se má plnit peněžní částka, nyní určitá věc)

„Změna obsahu“ závazku - shrnutí

- **Změna obsahu existujícího závazku:** (§ 1901) – tzv. kumulace důvodů
- **Přistoupení nového závazku: kumulativní novace** (ve skutečném smyslu): § 1902 věta druhá
- **Privativní novace:** nejde o změnu obsahu závazku, nýbrž o **nahrazení** (zrušení dosavadního + vznik nového)
  - Významné zejm. pro společná pravidla o novaci a narovnání (§ 1906, 1907)
  - Pb: použitelnost i na změnu obsahu závazku?
    - § 1906: spíše § 564
    - § 1907 (+): analogicky

Narovnání (§ 1903 an.)

- Narovnání (*transactio*) zřejmě nelze pojímat jako změnu v obsahu závazku již proto, že v jeho důsledku dosavadní závazek zaniká
  - Lze aplikovat i na věcná práva (§ 11)
  - Srov. NS 24 Cdo 1810/2020
- Účel – odstranění spornosti či pochybnosti vzájemných práv a povinností (jejich nahrazení novými)
- Narovnání je právním důvodem vzniku práv a povinností
  - Nicméně – mohou zde být „nahrazována“ i práva (povinnosti), která v minulosti neexistovala, popř. existovala, avšak již dříve zanikla
- Co jsou sporná nebo pochybná práva a povinnosti?
  - Stačí subjektivní přesvědčení, spor stran (nezávisí na tom, zda jde o spor skutkový či právní)

Omyl při narovnání (§ 1904)

- Problematika omylu při narovnání – účelem je vyloučení aplikace obecné úpravy (§ 583 an.) na případy omylu v tom, co bylo mezi stranami sporné nebo pochybné
  - Omyl o tom, co je sporné či pochybné – nemá relevanci, ledaže jde o lest některé ze stran (úmyslné předstírání spornosti)
  - Neexistence sporného nebo pochybného práva – nemá relevanci, je-li strana v dobré víře

Rozsah narovnání (§ 1905)

- Obecně: strany mohou narovnáním upravit práva a povinnosti z jednoho závazku, více závazků či provést tzv. generální (všeobecné) narovnání
- Interpretační pravidlo pro všeobecné narovnání
  - Narovnání, kterým mají být mezi stranami upravena veškerá práva, nelze vztahovat k takovým právům, která byla vyloučena, ani k právům, která strany zřejmě nemohly mít na mysli
- Aplikaci výkladového pravidla mohou strany ve smlouvě vyloučit tím, že stanoví jiná interpretační pravidla dohody o narovnání

Aplikace pravidel o narovnání na podobné případy

- Případy, kdy účelem ujednání je odstranění spornosti nebo pochybnosti, avšak neděje se tak prostřednictvím nahrazení závazku, nýbrž
  - prostou změnou obsahu – sporný je obsah + strany si dílčí okolnost upraví nově
  - dissoluce atd.

Forma novace a narovnání (§ 1906)

- § 1906: „Ujednání o novaci nebo o narovnání vyžaduje písemnou formu, byli i původní závazek zřízen v písemné formě, nebo činí-li se o právu již promlčeném.“ (tedy nepoužije se § 564)
- Je nutná písemná forma novace či narovnání i v těch případech, kdy původní závazek měl písemnou formu **jen na základě ujednání stran?**
  - nebo je namístě aplikovat § 564 (obecné pravidlo)?

Zajištění práv (§ 1907)

- Základní východisko: novace ani narovnání nemůže zhoršit právní postavení třetích osob poskytujících zajištění, ledaže k novaci či narovnání přistoupily
- Demontrace na příkladu zástavního práva
  - Je-li zástavní dlužník zároveň obligačním dlužníkem, § 1907 se neuplatní (ale možná odchylná dohoda)
  - Není-li zástavní dlužník obligačním dlužníkem, platí § 1907
- Nedá-li třetí osoba souhlas, je zavázána nejvýše v rozsahu původního závazku
- Ochrana třetích osob, které s novací či narovnáním nevyjádřily souhlas, se týká rovněž námitek, které mohou proti pohledávce uplatnit
- I na případy změny obsahu existujícího závazku (analogicky)

Změna okolností (§ 1764 an.): předpoklady

Předpoklady (§ 1765):

- podstatná změna okolností
- následek změny okolností:
  - výslovně upravená situace: **hrubý nepoměr** v právech a povinnostech stran znevýhodněním jedné z nich
    - neúměrné zvýšení nákladů nebo snížení hodnoty plnění
    - X jen obtížnost plnění
  - Výslovně neupravená situace: **zmaření účelu smlouvy**
    - sdílený účel smlouvy (nikoli jednostranný motiv)
    - řešení jako změna okolností nebo následná nemožnost plnění?
- po uzavření smlouvy
  - objektivně
  - subjektivně: se stala známá až po uzavření smlouvy
    - např. problém oboustranného omylu

- nepředvídatelná a neodvratitelná
- nejde o odváženou smlouvu (§ 2757)
- strana nepřevzala nebezpečí změny okolností
  - z této možnosti jasně plyne, že jde o dispozitivní úpravu

- např. pandemie koronaviru (ale: kdy se stala nepředvídatelná – srov. druhá vlna), válka, zemětřesení, státní převrat, stavební uzávěra, změna územního plánu, změna zdravotního stavu

Změna okolností: právní následky

- Změna okolností sama o sobě nemá vliv na povinnost plnit (§ 1764, § 1765 odst. 1 i.f.); vzniká však právo na:
  - **Renegociaci** (obnovení jednání stran smlouvě): § 1765 odst. 1
  - Nedohodnou-li se: rozhoduje **soud**
    - návrh jedné z nich
    - lhůta: přiměřená lhůta (domněnka 2 měsíce od zjištění, § 1766)
    - **rozhodnutí soudu:**
      - změna (adaptace): obnovení rovnováhy, nebo zrušení
      - iudicium duplex
      - konstitutivní rozhodnutí (sporné zda *ex tunc* nebo *ex nunc* – zpětné účinky od podání návrhu dávají větší smysl)

Děkuji za pozornost!